

Významné osobnosti naší univerzity

Vzpomínka na prof. Václava Hrubého (9. 10. 1885 – 15. 1. 1933)

Dne 15. ledna letošního roku uplynulo sedmdesát let ode dne, kdy zemřel neočekávaně ve věku nedovršených 48 let první profesor pomocných věd historických na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity PhDr. Václav Hrubý.

Narodil se 9. října 1885 v Hradci Králové. Po absolvování gymnázia, které navštěvoval nejprve v Chrudimi a pak v Praze, studoval v letech 1904-1909 historii jednak na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, jednak na Ústavu pro rakouský dějepis při vídeňské univerzitě. K jeho pražským vysokoškolským učitelům patřil ještě legendární Jaroslav Goll v posledních letech svého pedagogického působení, avšak vzhledem ke svému zaměření na pomocné vědy historické se Hrubý považoval vždy především za žáka Gustava Friedricha. Z profesorů vídeňských měli na něho vliv zejména Emil Otenthal a Oswald Redlich. V r. 1913 dosáhl titulu doktora filozofie na základě disertace *Listina biskupů pražských z let 1258-1343*, která se v rozšířené podobě stala později (v r. 1920) i jeho prací habilitační. V letech 1909-1922 pracoval v Archivu Národního muzea (z toho od r. 1916 jako jeho správce), od r. 1921 pak stál současně i v čele nově zřízeného Československého státního historického ústavu vydavatelského, v němž působil až do roku 1925. – Pokud jde o pomocné vědy historické na brněnské Filozofické fakultě, začala se jejich výuka realizovat (tehdy jen jako součást studia historie, nikoli ještě jako samostatný studijní obor) teprve až od r. 1922. Přednáškami byl provizorně pověřen tehdejší pražský soukromý docent Václav Vojtíšek, jemuž vedení fakulty původně zamýšlelo nabídnout profesuru. V. Vojtíšek však po delším váhání dal nakonec přednost ředitelské funkci v Archivu hlavního města Prahy a později profesuře na Univerzitě Karlově, čímž uvolnil cestu – ač osobně nerad –

Václavu Hrubému, který o toto místo projevoval zájem už od r. 1921, tedy krátce poté, co fakulta zahájila svou činnost. Po zdlouhavém a komplikovaném jednání byl V. Hrubý 30. května 1925 (s účinností od 1. února 1925) jmenován mimořádným profesorem pomocných věd historických a 14. ledna 1929 (s účinností od 31. prosince 1928) profesorem řádným.

Vědecky se V. Hrubý soustřeďoval především na českou středověkou diplomatiku období přemyslovského a lucemburského. Jeho nejvýznamnější kniha, kterou bohužel nestačil úplně dokončit, se zabývá vývojem listin v českých zemích od prvopočátků do konce 12. století; byla vydána až posmrtně z Hrubého pozůstalosti jeho nástupcem Jindřichem Šebánkem v r. 1936 pod titulem *Tři studie z české diplomatiky*. Diplomacie 13. století jsou věnovány časopisecké studii o formulářových sbírkách a jejich autorech a pojednání o padělaných listinách břevnovského kláštera. Počátky diplomatiky lucemburské se zabývají statě o inauguračních diplomech krále Jana, listinám korunňho archivu z prvních let vlády Karla IV. je věnována kromě několika dílčích článků vzorná edice *Archivum Coronae regni Bohemiae II.* z r. 1928. Z pera V. Hrubého pochází i první naše archivní příručka *Úvod do archivní teorie i praxe* z r. 1930, v níž kromě vlastní archivní problematiky vyložil autor i základy jednotlivých pomocných věd historických. Na základě diplomatických i dalších pramenovědných rozborů usiloval také o řešení obecnějších problémů našich nejstarších dějin, např. ve studii *Původní hranice biskupství pražského a hranice říše české v 10. století* (z r. 1926). Hrubý zasáhl také do sporů o proslulých padělcích RKZ, např. prací *Václav Hanka a jeho rukopis Královédvorský* (z r. 1919), do polemiky o vzniku městských erbů, do diskusí o svatováclavské pečeti i jiných problémech.

Pro celkový charakter vědecké činnosti V. Hrubého bylo příznačné, že si volil za předmět svého bádání témata mimořádně obtížná a že při jejich řešení dospěl větší nou ke zcela odlišným, ba často přímo opačným závěrům než jiní badatelé, dřívější i současní, s nimiž vedl velmi ostré polemiky. Ve snaze překlenout mezerovitost

dochovaných pramenů vytvářel leckdy smělé a překvapivé hypotézy, které podle názorů jeho četných odpůrců nebyly dostatečně vědecky podloženy. Po mém soudu se však V. Hrubému často křivdilo a někdy i dosud křivdí, neboť se přitom zapomíná na ty výsledky jeho práce, které jsou naprosto nesporné, a dále na to, že jeho hypotézy, ať již s nimi v jednotlivostech souhlasíme či nikoli, byly projevem jeho snahy učinit z diplomatiky vědu, která se nespokojuje jen se zkoumáním listin a kancelářů po stránce více méně formální, nýbrž která by usilovala o to, aby přispěla svým specifickým podílem k poznání lidského života a lidského usilování v minulosti. V tom zůstává Hrubého dílo podnětné i dnes a je škoda, že předčasná smrt mu znemožnila dokončit jeho rozsáhlé výzkumné plány, v nichž počítal mj. se zpracováním vývoje listin v českých zemích až do konce doby jagellonské.

V. VAŠKŮ

Bohuslav Havránek (30. 1. 1893 – 2. 3. 1978)

Dne 30. ledna 2003 uplynulo 110 let od narození Bohuslava Havránka. Tento významný slavista patří k hlavním představitelům funkční lingvistiky a je třeba zdůraznit, že svým dílem ovlivnil mnoho oblastí české a slovanské jazykovědy.

Po studiu a habilitaci na Karlově univerzitě odešel r. 1929 do Brna na filozofickou fakultu, kde působil na stoličce slovanské jazykovědy až do uzavření českých vysokých škol (r. 1939). Zde dokončil své dílo *Genera verbi v slovanských jazycích* (I 1928, II 1937) a vedle slovanské syntaxe a vztahů mezi slovanskými jazyky se zabýval i staroslověninou. Je spoluautorem *Mluvnice jazyka staroslověnského* (spolu s S. M. Kulbakinem, 1928), členem autorských kolektivů *Slovníku jazyka staroslověnského* (od r. 1958) a *Etymologického slovníku slovanských jazyků*. Do Havránkova brněnského působení spadá i syntetické bohemistické dílo *Česká nářečí* (1934), ve kterém podává soustavnou klasifikaci a výklad českých a moravských dialektů. Jeho *Vývoj spisov-*

ného jazyka českého (1936) vnáší do sledování dějin českého jazyka kromě prohloubeného pohledu na vývoj syntaktických prostředků a rozvoj slovní zásoby především zřetel k vývoji uměleckého jazyka. Nová teorie spisovného jazyka mu umožnila adekvátněji hodnotit zásahy teoretiků do normy, hlavně zásahy puristicky a brusičsky motivované.

Po osvobození r. 1945 odešel Bohuslav Havránek do Prahy na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. Vedle funkcí akademických se organizačně i vědecky podílel na vybudování studia rusistiky; z této doby pochází jeho práce *Kapitoly ze srovnávací ruské a české mluvnice* (I 1956, II 1961, III 1968) a *Přehled ruského tvarosloví* (poprvé 1951). Je spoluautorem *Příruční mluvnice ruštiny I, Hláskosloví a tvarosloví* (1976) a *Velkého rusko-českého slovníku* (1952-1962).

Jedním z trvalých zájmů Bohuslava Havránka bylo studium vývoje spisovného jazyka a s ním spojené problematiky kodifikace. Z 60. let pocházejí jeho *Studie o spisovném jazyce* (1963), jež obsahují jednak programové stati související s vystoupením Pražského lingvistického kroužku, jednak příspěvky a články popularizující nové jazykové metody. Výsledkem spojení vynikajícího teoretického myšlení a potřeb jazykové praxe je *Stručná mluvnice česká* (zpracovaná spolu s Aloisem Jedličkou, poprvé r. 1950), rozšířená a vydaná později jako *Česká mluvnice* (poprvé r. 1951). Havránek se sám také účastnil úprav českého pravopisu a podílel se na přípravě učebnic pro základní a střední školy.

Z jeho redaktorské činnosti je třeba zmínit účast na vydávání obsáhlých lexikografických děl *Příručního slovníku jazyka českého* (1935-1957), *Slovníku spisovného jazyka českého* (1958-1971) a také *Staročeského slovníku* (od r. 1968). Jako editor se zasloužil o vydávání staročeských památek ve *Výboru z české literatury od počátků po dobu Husovu* (1957) a ve *Výboru z české literatury doby husitské* (I 1963, II 1964). Spolu s Jiřím Daňhelkou vydal významné dílo staročeské literatury *Nejstarší českou rýmovanou kroniku tak řečeného Dalimila* (1957).